

Protestantse
Kerk

Vindplaats van
geloof, hoop en liefde

Een pionierende beweging van proefplekken

Juni 2024

Inhoudsopgave

Inleiding: een inspirerende reis	3
Het mozaïek krijgt contouren	4
I. Reisverslag	5
De pioniersbeweging cijfermatig in beeld	5
Een pionierende beweging van proefplekken (nieuwe naam)	7
Aangescherpte visie en gezamenlijke waarden	8
Vernieuwing van begeleiding en training	10
Extra aandacht voor financiële duurzaamheid	12
Nieuwe impuls aan onderzoek	12
Bredere samenwerking	13
Invloed van pioniersbeweging op bestaande kerk.	14
II. Nieuwe reisgenoten	15
Kliederkerken	15
Presentieplekken	17
Monastieke plekken en leefgemeenschappen	18
III. Culturele diversiteit in het reisgezelschap	20
IV. De reis voortzetten ...	23
Gericht op Gods nieuwe wereld met Jezus als Heer	23
Een gevarieerde, lerende beweging van onderop	23
Een interactief en gunnend mozaïek van kerkplekken	25
Dankwoord	26

Foto cover: De kliederkerk van pioniersplek LichtDelen in Den Haag-Loosduinen vormt een brug tussen kerk en wijk. (foto Niek Stam)

Inleiding: een inspirerende reis

Als pioniersbeweging binnen de Protestantse Kerk in Nederland zijn we onderweg en het blijft een inspirerende reis. Elke vier jaar doen we verslag van die reis.¹ Sinds ons laatste verslag in 2020 is er veel gebeurd. We zijn iets ouder en (hopelijk) wijzer geworden. In dit rapport kijken we terug en vooruit.

We

- ... geven eerst een reisverslag van de afgelopen jaren (I);
- ... vertellen over medereizigers die zich aangesloten hebben (II);
- ... presenteren onderzoek naar de diversiteit in het reisgezelschap (III);
- ... eindigen met een vooruitblik op hoe we de reis hopen voort te zetten (IV).

Voordat we beginnen met ons reisverslag van de afgelopen vier jaar gaan we in deze inleiding eerst nog verder terug. Waarom zijn we aan de reis begonnen? Waarom is er een pioniersbeweging? Tijdens een vergadering van de generale synode van de Protestantse Kerk in april 2019 werd in de nota *Mozaïek van kerkplekken* het volgende antwoord gegeven:

Waarom zijn nieuwe vormen van kerk-zijn eigenlijk nodig? Al in de eerste visienota uit 2005 constateert de Protestantse Kerk dat het niet lukt om de breedte van onze samenleving te bereiken met bestaande vormen van kerk-zijn. Omdat onze samenleving diverser wordt, is een grotere diversiteit aan kerkvormen nodig. Dat betekent niet dat klassieke gemeenten geen waarde hebben. Integendeel! Voor veel mensen bieden deze gemeenten waardevolle steun in hun leven en geloof. Maar dat geldt niet voor iedereen. Er zijn nieuwe vormen van kerk-zijn nodig, niet ter vervanging van bestaande gemeenten maar als aanvulling daarop.

De ruimte en steun voor nieuwe vormen van kerk-zijn is terug te voeren op een missionair verlangen: God zelf heeft de hele wereld op het oog. De vreugde van het evangelie wil gedeeld worden. Dat is de opdracht van de kerk. Die opdracht raakt volgens onze kerkorde aan heel haar bestaan (artikel X lid 1).²

Dit missionaire verlangen herkennen wij bij de vele pioniers. De beweging wordt niet gemotiveerd door - zoals weleens wordt gesuggereerd - het bestrijden van de krimp van de kerk, hoewel sommige pioniers oprecht hopen dat meer mensen zullen ontdekken wat zij in de kerk ontdekt hebben. De pioniersteams hebben een missionair verlangen om iets van Gods nieuwe wereld zichtbaar te maken op allerlei verschillende plekken en in verbinding met diverse groepen mensen. Het lukt hen ook om nieuwe mensen te betrekken:

Onderzoek laat zien dat er veel mensen betrokken zijn die dat niet (meer) zijn bij bestaande gemeenten. Zo is 56% van de bezoekers van kliederkerken niet betrokken bij een gemeente en is 38% niet gelovig. Bij pioniersplekken is circa de helft van de betrokken mensen niet kerkelijk actief. Het lukt veel nieuwe initiatieven om jongere generaties te betrekken bij activiteiten. Circa een derde van de pioniersplekken bereikt een multicultureel publiek.³

De pioniersbeweging gaat de kerk niet 'redden'. Zo is ze ook niet bedoeld. De hoop is altijd wel geweest dat ze, naast het betrekken van nieuwe groepen mensen, een frisse inspiratiebron en een laboratorium zou zijn voor bestaande kerkelijke gemeenten door onder andere een impuls te geven aan het opnieuw theologisch doordenken

-
1. *Op hoop van zegen: ontwikkelingen, geleerde lessen en uitdagingen na acht jaar pionieren* (2016); *Tussenstand pionieren: sociale verbondenheid en geloofsontwikkeling in pioniersplekken* (2020). Beide online te vinden op lerenpionieren.nl.
 2. *Mozaïek van kerkplekken: Over verbinding tussen bestaande en nieuwe vormen van kerk-zijn* (2019), p. 4-5 (online beschikbaar).
 3. *Mozaïek van kerkplekken*, p. 5.

van kerk-zijn in de huidige samenleving.⁴ Dat dit daadwerkelijk gebeurt zal in ons reisverslag duidelijk worden.

Hoewel wij in dit rapport alleen de pionierende beweging van proefplekken in beeld brengen, wordt in gevestigde gemeenten ook gezocht naar nieuwe wegen vanuit de missionaire impuls. De visienota *Van U is de toekomst* (2020) verwoordt het zo:

Door middel van nieuwe kerkplekken zoeken we contact met doelgroepen die geen band met de kerk (meer) hebben. Gevestigde gemeenten zoeken ook naar nieuwe wegen om in hun context midden in het leven te blijven staan. Daarbij mogen zij rekenen op ondersteuning van de landelijke kerk. Met al deze vernieuwing en diversificatie ontwikkelt de Protestantse Kerk zich steeds meer tot een kerkmozaïek.⁵

Het is onze wens en gebed dat de diverser wordende pioniersbeweging tot zegen zal zijn voor de hele kerk en samenleving, en dat het kerkmozaïek van nieuwe en bestaande vormen iets van de veelkleurigheid van Gods nieuwe wereld zichtbaar zal maken.

*Namens het Landelijk Team Pionieren:
Peter den Hoedt, Symon Jagersma, Gert-Jan Roest
en Erik Verwoerd*

Het mozaïek krijgt contouren

Het is duidelijk: Nederland is een seculier land. Oude vormen van kerk-zijn voldoen nog maar ten dele. Vandaar dat de Protestantse Kerk ervoor gekozen heeft om ruimte te bieden aan een mozaïek van kerkvormen. Als missionaire kerk weet de Protestantse Kerk zich geroepen om daar te zijn waar Christus zich laat vinden. In de 'heggen en steggen' waar mensen zijn. Dit vraagt om een pionierende houding en openheid voor diverse vormen van kerk-zijn. Deze update laat zien hoe dit zich in de afgelopen jaren binnen de Protestantse Kerk heeft ontwikkeld. Beter gezegd: hij laat zien wat God onder ons heeft gedaan. En dat is veel om dankbaar voor te zijn! Pionieren is een beweging geworden van eeuwenlang bestaande en piepjonge lokale gemeenten. Een beweging van samen zoeken naar waar God ons roept, naar plekken waar iets te proeven is van het goede van Gods koninkrijk. Heel concreet in (inmiddels) traditionele pioniersplekken, kliederkerken, presentieplekken, monastieke plekken en leefgemeenschappen. We zien dat al deze verschillende mozaïeksteentjes niet langer als los zand naast elkaar staan of elkaar wegdrukken, maar elkaar aanvullen en verrijken. Het mozaïek van kerkplekken krijgt steeds meer contouren.

ds. René de Reuver, scriba van de Protestantse Kerk

4. *Met Hart en Ziel: Beleidsplan 2013-2016 voor de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland*, p. 20.

5. *Van U is de toekomst: Ontvankelijk en waakzaam leven van genade*, p. 49 (p. 18 in de online versie).

I. Reisverslag

Sinds onze laatste tussenstand in 2020 hebben we een hele reis afgelegd. In dit eerste deel doen we daar verslag van. We brengen eerst de pioniersbeweging cijfermatig in beeld. Vervolgens vertellen we iets over de keuze voor een nieuwe naam: 'een pionierende beweging van proefplekken' als gevolg van de groeiende diversiteit in de beweging die geleid heeft tot een aangescherpte visie en gezamenlijke waarden. We doen verslag van de vernieuwing van begeleiding en training, van de extra aandacht voor financiële duurzaamheid van proefplekken. We vertellen over de nieuwe impuls aan onderzoek, beschrijven de bredere samenwerking, en eindigen met de invloed van de pioniersbeweging op de bredere kerk.

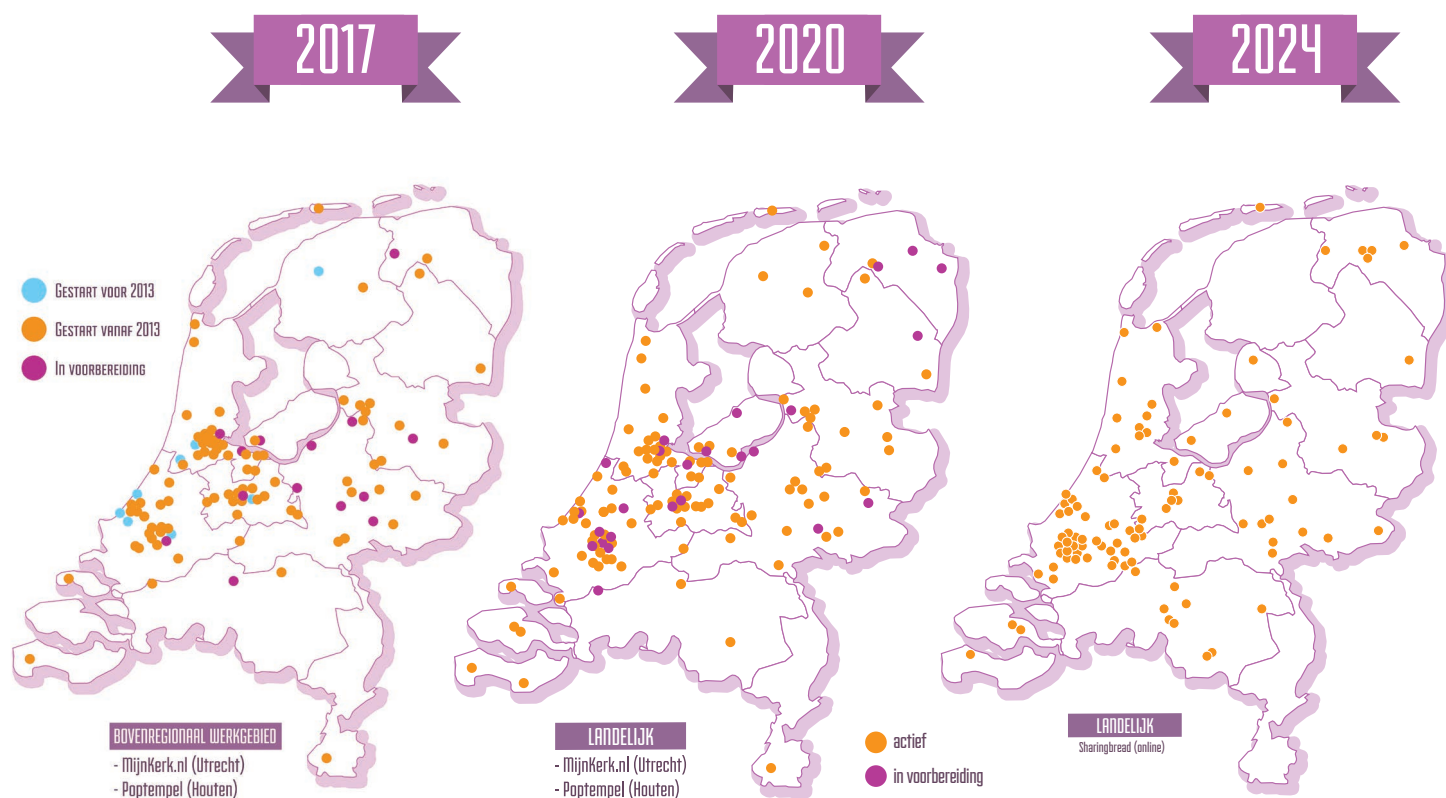
De pioniersbeweging cijfermatig in beeld

Aantal pioniersplekken

Tot en met 2017 zijn 81 pioniersplekken (78 Protestantse Kerk en 3 Christelijke Gereformeerde Kerken) van start gegaan, en waren er 7 pioniersplekken van voor 2013. In 2020 waren er 134 pioniersplekken. Begin 2024 staat de teller op 180. In de afgelopen 4 jaar heeft het coronavirus een remmende werking gehad op het starten van pioniersplekken. Contact leggen met nieuwe

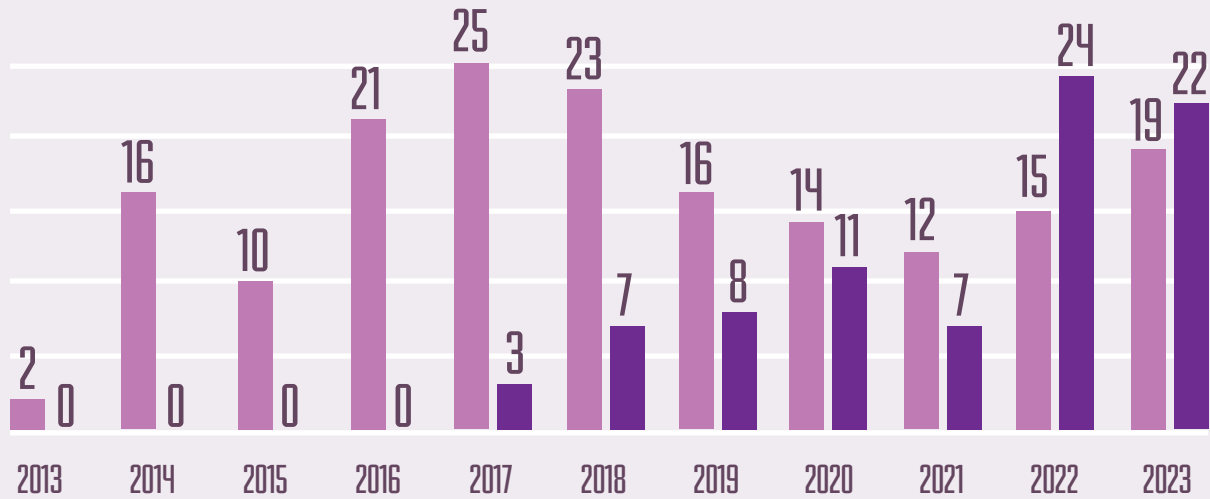
mensen, gesprekken met de zendende kerk en onderling als team waren lastig.

Op de landkaarten zijn de locaties van de pioniersplekken te zien die in 2017, 2020 en 2024 door ons werden ondersteund. Je ziet dat de pioniersplekken door de jaren heen meer verspreid zijn over het land. Een groot aantal pioniersplekken bevindt zich in en rondom de vier grote steden. Ook zien we dat steeds meer middelgrote plaatsen en dorpen een pioniersplek zijn gestart.

PIONIERSPLEKKEN

■ Gestart
■ Doorgestroomd

Doorstroom

Per 1 januari 2024 werden 99 pioniersplekken ondersteund door de Protestantse Kerk. De rest van de pioniersplekken die van start zijn gegaan sinds 2008 zijn ondertussen doorgestroomd naar een andere (zelfstandige) vorm van kerk-zijn, of gestopt.

De ondersteuning van pioniersplekken was de afgelopen jaren maximaal 6 jaar. Tijdens deze periode werden de teams en zendende gemeenten uitgedaagd om na te denken over waar ze naartoe zouden willen groeien na de pioniersfase.

De meeste doorgestroomde pioniersplekken (32) kozen voor de vorm 'samen kerk zijn'. Dat betekent dat zij na de pioniersperiode verder gaan onder verantwoordelijkheid van de zendende kerk, zonder eigen rechtspersoonlijkheid en kerkenraad. Bij deze vorm blijven pioniersplek en zendende kerk nauw verbonden met elkaar en kan blijvend steun gegeven worden in de vorm van onder meer gebed, vrijwilligers, financiën en gebouw. Ook kan er van de pioniersplek worden geleerd. Hoe de verbinding met de zendende kerk wordt vormgegeven, wordt lokaal bepaald.

Op acht plekken werd gekozen om 'missionaire (wijk) gemeente' te worden. Dit betekent dat zij onder de algemene kerkenraad van de betreffende woonplaats vallen en daaraan verantwoording afleggen, geregeld volgens een plaatselijk besluit. Er is geen eigen rechtspersoonlijkheid.

Vier plekken kozen ervoor om 'kerngemeente' te worden, wat wil zeggen dat zij een eigen rechtspersoonlijkheid hebben en onderdeel worden van het plaatselijke mozaïek van kerkplekken. Zeven pioniersplekken kozen voor een vorm van 'zelfstandig kerk-zijn buiten de Protestantse Kerk'. Dit betekent dat zij een eigen rechtspersoonlijkheid en kerkenraad hebben die verantwoordelijk is voor het geheel.

RICHTING	AANTAL
Samen kerk zijn	32
Missionaire (wijk)gemeente	8
Kerngemeente	4
Zelfstandig kerk-zijn buiten PKN	7
Anders	2
Gestopt	29
Eindtotaal	82

Onder de categorie 'anders' vallen de twee pioniersplekken Poptempel en MijnKerk.nl, die een landelijke (online) focus hadden. Hierdoor zijn ze lastig te verbinden aan een specifieke lokale gemeente.

Van de 82 doorgestroomde pioniersplekken zijn er 29 helemaal gestopt.⁶ Dat is ruim een derde van het totaal van de doorgestroomde plekken. Ter vergelijking (voor wat het waard is): van de start-ups in het bedrijfsleven haalt slechts de helft de eerste vijf jaar. Wel moet worden opgemerkt dat van de 53 plekken die na de pioniersfase doorgaan het grootste deel blijvend verbonden blijft met de zendende kerk.

Aanstelling en opleidingsniveau

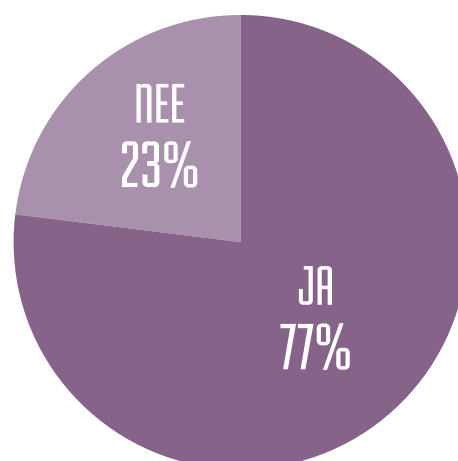
Via een enquête is er gevraagd naar de aanstelling en opleiding van de voortrekker/pionier. We beschrijven eerst in hoeverre er betaalde krachten in de pioniersplekken werkzaam zijn en dan het opleidingsniveau van de voortrekkers.

Ruim 75% van de pioniersplekken heeft een betaalde voortrekker. Het gaat om 57 aanstellingen, van heel beperkt tot fulltime:

3-9 uur	15 personen
10-18 uur	23 personen
19-24 uur	11 personen
25-32 uur	5 personen
32-40 uur	3 personen

Het is opvallend dat slechts 3 van de 57 personen fulltime zijn aangesteld (twee voor 36 uur, één voor 40 uur). De grootste groep voortrekkers heeft een aanstelling van twee dagen of minder (38 van de 57). Van hen zijn zeven aangesteld voor 4 uur en één voor 3 uur.

Heeft de pioniersplek een betaalde voortrekker?

Van de voortrekkers heeft bijna 70% een theologische opleiding; 42% een masteropleiding en 28% een hbo-opleiding. Van deze groep werkt 9% onbetaald.

De overige 30% noteert uiteenlopende opleidingen, van psychologie en sociaal werk tot hrm en mbo (19%). Een ander deel noteert op de vraag naar opleidingsniveau niets of 'geen theologie' of iets dergelijks (12%).

Knelpunten en uitdagingen

Vanuit de praktijk zien we dat pioniers vele uitdagingen op hun bordje krijgen. Kleine contracten, ongunstige arbeidsvoorwaarden en tijdelijke aanstellingen zorgen voor onrust. Regelmatig kunnen contracten na verloop van tijd niet verlengd worden omdat de zendende gemeente geen vast contract durft aan te gaan. De uitdagingen hebben ook te maken met het regelen van de randvoorwaardelijke zaken om te kunnen pionieren. Bijvoorbeeld het rondkrijgen van de begroting of het creëren van draagvlak in de gemeente. Het pioniersteam is vaak nog in ontwikkeling en praktische ondersteuning vanuit de zendende gemeente is beperkt. Ook taken die minder goed bij de voortrekker of pionier passen, komen hierdoor op zijn of haar bordje te liggen. Verder hebben pioniersplekken geen vaste leden en is het lastig om te bepalen voor wie ze er wel en niet zijn. Dit alles maakt het risico op overbelasting

6. Redenen voor het stoppen van pioniersplekken zijn onderzocht en beschreven door Vellekoop, *Pioniersplekken die doorgaan. Wat de kerk kan leren van de verduurzaming van social start-ups*, Protestantse Kerk 2017, p. 25-28.

groot. Omdat de pionierspraktijk veel vraagt en de juiste randvoorwaarden nogal eens ontbreken, kan de ruimte voor reflectie en bijscholing makkelijk in het gedrang komen. Al deze punten vragen om beleidsmatige aandacht bij de landelijke kerk, in samenspraak met de lokale gemeenten.

Een pionierende beweging van proefplekken (nieuwe naam)

Naast de groei van het aantal pioniersplekken zien we de laatste vier jaar ook een groeiende diversiteit aan andersoortige initiatieven: kliederkerken, presentieplekken, monastieke initiatieven en leefgemeenschappen. Het zijn prachtige initiatieven waarin mensen vanuit het geloof creatief en dienstbaar aanwezig willen zijn in de samenleving. In hoofdstuk II is hier meer over te lezen.

Door deze groeiende diversiteit werd de definitie van 'pioniersplek' te nauw. In de Protestantse Kerk is de naam 'pioniersplek' gebruikt voor initiatieven die verbonden zijn aan de landelijke leergemeenschap pionieren en die door willen groeien naar een nieuwe (zelfstandige) vorm van kerk-zijn. Maar niet

▲ De taal van muziek is universeel. Een interculturele ontmoeting bij pioniersplek Klimop in Winterswijk.

alle initiatieven die starten hebben de intentie om uit te groeien tot een nieuwe (zelfstandige) vorm van kerk-zijn.

Vanwege deze groeiende diversiteit hebben we een nieuwe naam gekozen. We gebruiken nu de naam 'proefplekken' om het hele palet aan initiatieven te beschrijven: pioniersplekken én andersoortige initiatieven. Het gaat daarbij niet alleen om een nieuwe naam maar ook om de bijbehorende ondersteuning. De ondersteuning die aan diverse kleuren werd gegeven was ongelijk verdeeld. En dat was onterecht omdat de andere initiatieven ook pionierend bezig zijn.

Dit inzicht is terug te horen in de nieuwe naam: pionierende beweging van proefplekken. Het hele palet aan initiatieven (proefplekken) is immers pionierend bezig. Tegelijkertijd blijven we het zelfstandig naamwoord 'pioniersplek' gebruiken voor initiatieven die door willen groeien naar een nieuwe vorm van kerk-zijn. Dit woord is inmiddels zo ingeburgerd dat het grote verwarring zou geven als we dit woord anders zouden gaan definiëren.

Het woord 'beweging' is ook bewust gekozen. We willen een pionierende beweging stimuleren die ook ruimte heeft voor 'lichtere initiatieven'. Stel bijvoorbeeld dat drie collega's op het werk iets van Gods liefde willen belichamen op die werkplek, dan willen we hen daarin bemoedigen en ondersteunen, ook als we weten dat zij nooit een officiële pioniersplek of proefplek binnen de Protestantse Kerk zullen worden. We willen onze kennis en inzichten gratis aan hen ter beschikking stellen (online) omdat we 'samen kinderen van één Vader zijn' (titel van hoofdstuk 2 van de laatste visienota). Een pionierende beweging van proefplekken kan nooit 'eigendom' zijn van één kerkverband omdat het een werk van Gods Geest is die mensen stimuleert om iets zichtbaar te maken van Gods nieuwe wereld. Deze brede beweging willen we stimuleren en voeden.

Aangescherpte visie en gezamenlijke waarden

De toename aan diversiteit van proefplekken en de verbreding van de beweging hebben de vraag naar boven gebracht: hoe kunnen we zowel eenheid als verscheidenheid stimuleren? Wat houdt deze diverse beweging samen? Hoe geef je leiding aan een beweging?

Een beweging kun je niet 'van bovenaf' controleren. Het is iets dat 'van onderop' groeit. Te veel controle en hiërarchie hebben de neiging de Geest te doven. Maar vrijheid en autonomie zijn niet het antwoord. Dan valt een beweging in allerlei stukjes uiteen. Een beweging kan alleen van onderop groeien als er een gezamenlijke visie en waarden zijn. We hebben daarom de visie aangescherpt en ons bezonnen op cruciale waarden.

Een aangescherpte visie

In het verleden definieerden we een pioniersplek als 'een nieuwe vorm van kerk-zijn voor mensen die niet naar een kerk gaan'. Die definitie heeft nog steeds waarde, maar door de groeiende diversiteit kan een nieuwe vorm van kerk-zijn niet de focus zijn. Die moet liggen bij Gods missie (*missio Dei*) met als eindpunt Gods nieuwe wereld (het koninkrijk van God), een wereld waarin Jezus een centrale plek inneemt als leider van deze nieuwe wereld (Jezus is Heer).

Alle verschillende soorten proefplekken proberen elk op hun eigen manier iets te reflecteren van Gods nieuwe wereld. We gebruiken daarom niet alleen de overkoepelende naam 'een pionierende beweging van proefplekken' maar voegen als ondertitel 'een glimp van Gods nieuwe wereld' toe.

De term 'proefplek' is inmiddels al verschillende keren voorbijgekomen. Hiermee bedoelen we allerlei missionaire initiatieven die bouwen aan een 'nieuwe, inclusieve community'. Plekken waar mensen met verschillende achtergronden bij elkaar komen rond iets dat hen samenbindt. En waar de initiatiefnemers in woorden en daden iets delen van hun christelijke inspiratie.

Gezamenlijke waarden

De gezamenlijke waarden voor proefplekken kwamen we op het spoor toen we dieper nadachten over de pioniersreis. Die pioniersreis bestaat uit verschillende 'praktijken':

Hoewel niet alle proefplekken alle praktijken inzetten (zoals geloofsleven ontdekken, kerk-zijn vormgeven), kunnen alle onderliggende waarden wel door de hele pionierende beweging van proefplekken gedeeld worden.

Als beweging vinden we het waardevol om:

- **Gods missie lokaal in beeld te krijgen.** We vinden het daarom belangrijk om biddend te luisteren en te onderscheiden wat God aan het doen is in onze omgeving, in plaats van slechts onze eigen ideeën te volgen (*contextual*).
- **Deel te nemen aan Gods beweging van liefde naar onze omgeving.** We vinden het daarom belangrijk om Jezus te volgen in het onbaatzuchtig liefhebben en dienen van mensen in onze omgeving vanuit een wederkerige relatie (*missional*).
- **Diverse mensen en leefwerelden met elkaar te verbinden.** We vinden het daarom belangrijk communities op te bouwen waarin mensen met verschillende levensovertuigingen, etniciteiten en perspectieven onderling verbonden zijn en elkaar versterken voor de bloei van de samenleving of andere delen van de schepping (*communal*).
- **Met anderen tot Christus te gaan.** We vinden het daarom belangrijk om zelf het geloofsleven te ontdekken (als leerling van Jezus een Christus-verbonden leven leiden in plaats van door ons onbekeerde ego geleid te worden), en om anderen te helpen deze weg van Jezus te ontdekken en te ervaren (*formational*).
- **Contextuele expressies van het lichaam van Christus te hebben.** We vinden het daarom belangrijk dat verschillende vormen van kerk-zijn worden vormgegeven (als deel van een breder kerkmozaïek) waar mensen God de lof kunnen brengen en vanuit christelijke spiritualiteit, verbonden met de grotere kerk, in hun omgeving een glimp van Gods nieuwe wereld kunnen reflecteren (*ecclesial*).

- **Een grotere beweging te voeden.** We vinden het daarom belangrijk dat proefplekken doorgaan en delen. Proefplekken kunnen na verloop van tijd nieuwe proefplekken starten of hun inzichten delen en daarmee anderen ondersteunen (*movement mindset*).

De benadering vanuit gedeelde waarden helpt ons om bijvoorbeeld met proefplekken die zich niet willen ontwikkelen tot een nieuwe (zelfstandige) vorm van kerk-zijn, wel het gesprek aan te gaan over hoe belangrijk het is om onderdeel te zijn van een groeiend kerkmozaïek. Op deze manier zoeken wij om in een diverser wordende beweging vanuit een aangescherpte visie en gezamenlijke waarden te werken.

Overigens hebben wij de laatste vier jaar in allerlei gesprekken met predikanten en kerkenraden gemerkt dat de bovengenoemde visie en waarden veel herkenning oproepen bij gevestigde gemeenten die bezig zijn met hun missionaire roeping. We merken dat bijvoorbeeld in de missionaire nascholing voor predikanten en kerkelijk werkers die in samenwerking met de Protestantse Theologische Universiteit gegeven wordt, genaamd 'Kerk naar Buiten'. In deze specialisatie worden inzichten van de pioniersbeweging vruchtbaar gemaakt voor gevestigde gemeenten. Hetzelfde gebeurt in de cursus 'Kerk met een missie' die nu nog in de testfase zit. Het is een cursus voor gemeenteleden en kerkenraden die een oriëntatie geeft op hoe je als gevestigde gemeente kunt meedoen aan Gods missie in deze wereld.

Vernieuwing van begeleiding en training

In de afgelopen vier jaar is hard gewerkt aan de vernieuwing van begeleiding en training. Daar waren vier aanleidingen voor:

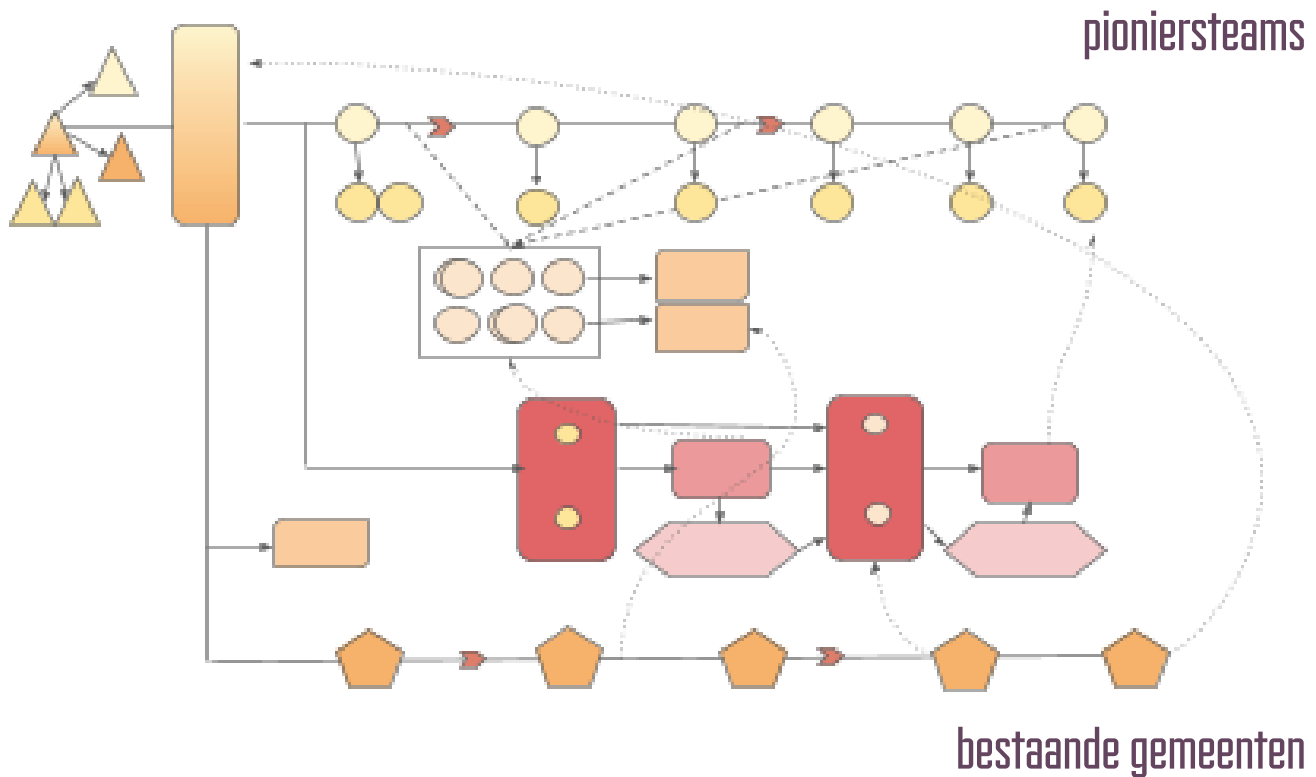
- De begeleiding en training werd gedaan door verschillende mensen, maar bleek onderling niet altijd goed afgestemd, en in sommige gevallen was de inhoud verwaterd. Als reactie daarop is een leerkader geschreven waarin de inhoud van alle thema's (zes thema's vanuit de pioniersreis plus zes zogenaamde 'reisondersteunende' thema's) op een geïntegreerde manier is gepresenteerd. Dit leerkader hebben we gebruikt als leidraad voor de inhoudelijke vernieuwing van de begeleiding en training.
- Het bestaande curriculum bood onvoldoende ruimte aan de diversiteit van de pioniersinitiatieven en de ondersteuningsbehoefte die daar het meest passend bij is.
- De groei van de beweging noodzaakte ons opnieuw te kijken hoe we met beperkte mensen en middelen toch maximaal ondersteuning konden bieden.
- We wilden een beweging voeden door een deel van de training gratis online beschikbaar te maken.

Nadat de aanleiding helder was, zijn er acht onderwijskundige uitgangspunten geformuleerd. Deze werden, samen met het leerkader, de basis van het vernieuwde curriculum.

Het curriculum heeft zowel onderdelen die zich primair richten op teams van proefplekken als onderdelen die zich richten op bestaande gemeenten.

1. ORIËNTATIE	2. ONLINE-MODULES	3. NETWERKDAGEN	4. LEERKRING
De teams oriënteren zich op kerk naar buiten door hierover informatie te lezen of via een andersoortige oriëntatie. Na deze fase zijn ze goed in staat om te besluiten of pionieren (of een andere vorm van kerk naar buiten) wat voor hen is.	De teams starten met hun initiatief. Vanaf de opstartfase kunnen ze hierbij als team gebruikmaken van online modules, ontwikkeld bij de 12 kernthema's. Elke module bestaat uit basis- en verdiepingsprogramma's.	Teams die het belangrijk vinden om ook andere teams te ontmoeten en directe feedback te krijgen van 'docenten' gaan twee keer per jaar naar de netwerkdag. Op de netwerkdagen staan twee kernthema's uit het leerkader centraal.	Een deel van de teams vindt het belangrijk intensiever contact met andere teams te hebben en begeleid te worden. Binnen een leerkring ontmoeten 5 teams elkaar o.l.v. een mentor. Met behulp van intervisie gaan zij aan de slag met hun eigen leervragen.

▲ Niveaus in het curriculum voor teams van proefplekken

▲ Overzicht curriculum 'Kerk naar buiten'

Op dit moment is binnen dit curriculum duidelijk meer ontwikkeld voor de pioniersteams dan voor de bestaande gemeenten.

Voor de teams van proefplekken is een curriculum ontwikkeld dat bestaat uit vier niveaus die op elkaar voortbouwen. Teams kiezen zelf hoe intensief ze van het curriculum gebruik willen maken en tot welk niveau zij mee willen doen.

Voor de bestaande gemeenten hebben we momenteel twee opties. De cursus 'Kerk met een missie' geeft een oriëntatie op het thema van Gods missie in deze wereld en hoe je daarin mee kunt bewegen. Na deze oriëntatie kan een team worden geformeerd om een proefplek te beginnen en meedoen aan niveau 2, 3 en 4. Maar ook als zij dit niet doen kunnen de gevestigde gemeenten gebruikmaken van de online modules. Zij zullen dan wel regelmatig een vertaling naar hun eigen context moeten maken.

De ononderbroken lijnen in het schematische overzicht van het curriculum (*hierboven*) geven aan hoe mensen door het curriculum bewegen. Hierbij starten zowel de teams van proefplekken als de bestaande gemeenten links bovenaan. De stippellijnen geven aan dat er ook andere routes mogelijk zijn. Zo wordt het aanbod voor bestaande gemeenten en pioniers op elkaar betrokken.

Legenda

- Online content voor individuen (artikelen/filmpjes)
- Downloadbare modules voor teams
- Fysieke bijeenkomst voor team georganiseerd vanuit DO
- Fysieke bijeenkomst lokaal georganiseerd
- Online bijeenkomst voor individuen uit team
- Fysieke bijeenkomst voor individu

Met dit curriculum is veel minder individuele begeleiding van teams nodig. Teams en bestaande gemeenten kunnen zich op hun eigen tempo en met eigen regie door dit curriculum bewegen en daarmee toegang krijgen tot de kennis die aanwezig is over het pionieren en over missionair kerk-zijn. Soms lopen teams en bestaande gemeenten tegen vragen op waarin het curriculum niet voorziet. Vragen die zo contextspecifiek zijn dat ze niet met een gestandaardiseerd curriculum te beantwoorden zijn. Of nieuwe vragen waarop het curriculum nog geen antwoord biedt. Bestaande gemeenten en teams van proefplekken die geen deel uitmaken van een leerkring kunnen in deze situaties terecht bij het contactcentrum. Teams die wel onderdeel uitmaken van een leerkring (niveau 4) kunnen een beroep doen op hun mentor. Deze heeft per leerkring ook ruimte voor individuele begeleiding van teams.

Extra aandacht voor financiële duurzaamheid

Sinds de Protestantse Kerk is gestart met het pioniersprogramma hebben de pioniersplekken financiële ondersteuning ontvangen in de vorm van 6 jaar subsidie. Door het verstrekken van subsidies en begeleiding aan pioniersplekken zijn 200 pioniersplekken van start gegaan sinds 2008. De verstrekking van de subsidies maakte de start vaak makkelijker.

Deze subsidies hebben echter niet altijd geleid tot financieel duurzame pioniersplekken. Waarom niet? Enerzijds bleek dat men vaak pas aan het einde van de subsidieperiode echt ging nadenken over financiële duurzaamheid. Anderzijds was er in het pioniersteam en/of de betrokken plaatselijke gemeente niet altijd voldoende expertise aanwezig op het gebied van financiële duurzaamheid en ondernemerschap. Sommige pioniersplekken zijn na de subsidieperiode in afgeslankte vorm verdergegaan. Andere zijn gestopt. Natuurlijk zijn de 6 jaar pionieren in zichzelf waardevol, maar het is jammer als de pioniersplek stopt of moet afslanken door niet tijdig aandacht te geven aan financiële duurzaamheid. Daarom hebben we drie veranderingen aangebracht.

- We stimuleren nieuwe pioniersplekken om vanaf het allereerste begin na te denken over financiële duurzaamheid. We ondersteunen hen hierbij in de (start)begeleiding en geven er tijdens de netwerkdagen aandacht aan. Ook is het thema 'financiële duurzaamheid' binnen het curriculum voor proefplekken sterk vernieuwd.
- We zijn een *community of practice* gestart. Concreet betekent dit dat we 3 pioniersteams en 5 financiële experts in drie sessies bij elkaar brengen om samen te leren wat een pioniersplek verder kan helpen. Na verloop van tijd zullen we de inzichten uit deze *community of practice* gebruiken in de doorontwikkeling van ons curriculum en het aanbod voor teams op het vlak van financiële duurzaamheid.

- We hebben de criteria om in aanmerking te komen voor subsidie aangescherpt. Bij het verlenen van subsidie wordt scherp gekeken naar hoe deze gaat bijdragen aan de verduurzaming van de pioniersplek. Ook wordt gekeken naar het eigen vermogen van lokale gemeenten. Wanneer daar voldoende middelen beschikbaar zijn, wordt landelijk geen subsidie verstrekt. Ook zal eerder subsidie worden verstrekt aan proefplekken die pionieren met groepen waar nog beperkt ervaring mee is, of in een gebied waar nog weinig beschikbaar is. Denk bijvoorbeeld aan pionieren met jonge generaties, met migranten, of in regio's waar de Protestantse Kerk beperkt aanwezig is.

Nieuwe impuls aan onderzoek

Onderzoek is altijd een belangrijke component van de pioniersbeweging geweest. Zo ook de afgelopen vier jaar. In 2021 is door Sake Stoppels onderzoek gedaan naar de missionaire mindset van pioniers binnen de Protestantse Kerk.⁷ Het onderzoek schetst een beeld van hun theologische positie (bijvoorbeeld hun verstaan van heil en redding), hun inspiratiebronnen en de beleving van de (missionaire) impulsen die ze ontvangen vanuit de dienstenorganisatie. Marinka Verburg-Janssen rondde in 2024 een proefschrift af over geloofsgemeenschappen in de pioniersbeweging.⁸ Sake Stoppels schreef in 2024 een uitgebreid overzichtsartikel over de pioniersbeweging in Nederland⁹ en Hans Euser deed onderzoek naar interculturele pioniersplekken.¹⁰

We willen de komende jaren de rol van onderzoek versterken. We krijgen regelmatig studenten die voor hun bachelor, master of PhD onderzoek willen doen naar een aspect van de beweging. Tegelijkertijd merken we dat systematisch en praktisch onderzoek naar het functioneren van de centrale thema's in onze beweging onvoldoende van de grond komt. We zijn begonnen met een

7. Beschikbaar via researchgate.net/profile/Sake-Stoppels. Zie ook het parallel onderzoek onder 40 predikanten: 'De missionaire mindset van voorgangers binnen de Protestantse Kerk' (2021).

8. Marinka Verburg-Janssen, *Rondom de ruimte van het begin: Een etnografische studie naar de vorming van nieuwe geloofsgemeenschappen met nooit- en ooit-kerkelijken binnen de pioniersbeweging van de Protestantse Kerk in Nederland*. Utrecht: Eburon, 2024.

9. Sake Stoppels, 'Pionieren in Nederland: Ontwikkelingen, ervaringen en uitdagingen.' Zie researchgate.net/profile/Sake-Stoppels.

10. Zie hoofdstuk III over 'Culturele diversiteit in het reisgezelschap'.

▲ Elke woensdag is er kidsclub in pioniersplek Het Badhuis in Zwijndrecht waar kinderen uit de buurt gezelligheid en een veilige plek wordt geboden.

eerste inventarisatie van thema's die volgens ons belangrijk zijn voor de pionierende beweging van proefplekken op de lange termijn. Dit zal leiden tot het opstellen van een onderzoeksagenda die wij dan gaan delen met opleidingsinstituten voor een grotere win-win.

Bredere samenwerking

Onze samenleving wordt wel een netwerksamenleving genoemd en we zien dat de invloed van instituten vermindert (de-institutionalisering). Tegelijkertijd neemt het grensverkeer tussen kerken en organisaties toe. Wij merken ook in de pionierende beweging van proefplekken dat de verbindingen met andere kerken en organisaties alleen maar groeit.

De pioniersbeweging is samengesteld uit verschillende spelers. Op dit moment zijn dat formeel: IZB, ICP, Evangelie & Moslims, Op Goed Gerucht, Protestantse Kerk Amsterdam, Protestantse Kerk Den Haag, Maatschappij van Welstand, Stichting Geloofsinburgering en Youth for Christ.

In de laatste vier jaar zijn we landelijk meer gaan samenwerken met de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) en het Leger des Heils. Deze kerkgenootschappen en organisaties begeleiden hun eigen pioniersteams, maar maken wel gebruik van de netwerkdagen, denken mee in het landelijk team en in de ontwikkeling van leervormen

en materiaal. Lokaal wordt met nog veel meer denominaties samengewerkt in de vorm van interkerkelijke pioniersplekken. Ongeveer 20% van de pioniersplekken is interkerkelijk vormgegeven. Daarnaast zijn er contacten met verschillende partijen, waaronder Heart-Edge Nederland, City Movements Nederland, Business as Mission, IFES en R3NEW.

Ook is er toenemend contact met buitenlandse kerken en partners. Zoals wij contact hebben met en inspiratie ontvangen van Fresh Expressions in Engeland, zo hebben buitenlandse kerken met ons contact gezocht omdat ze geïnspireerd zijn door de pionierende beweging van proefplekken en zij van ons willen leren: Duitsland, Tsjechië, Wales, Denemarken, Zwitserland, Oostenrijk en Hongarije.

Invloed van pioniersbeweging op bestaande kerk

In de inleiding werd benoemd dat er altijd hoop is geweest dat de pioniersbeweging een frisse inspiratiebron en laboratorium zou zijn voor bestaande kerkelijke gemeenten, door onder andere een impuls te geven aan het opnieuw theologisch doordenken van kerk-zijn in de huidige samenleving. Tijdens de eerste jaren van de pioniersbeweging was nog niet duidelijk of deze hoop gegrond was. De beweging was nog in haar kinderjaren. Ondertussen is dit kind adolescent geworden en

minder afhankelijk. Ze is groter geworden en heeft een eigen identiteit. We denken dat de beweging aan het doorgroeien is naar volwassenheid en daarmee ook een steeds serieuzere gesprekspartner is geworden in het kerkmozaïek. Terugkijkend zien we ook de invloed van de pioniersbeweging op de bestaande kerk.

- In het voorjaar van 2019 werd door de generale synode de nota *Mozaïek van kerkplekken: over verbinding tussen bestaande en nieuwe vormen van kerk-zijn* geaccordeerd.¹¹ Daarin werden pioniersplekken creatief getypeerd als een 'caravan' (flexibel en klein) die een plek heeft gekregen naast het 'tiny house' (flexibel en veilig) en het 'huis' (stevig en veilig). Hieruit bleek dat de pioniersbeweging niet alleen inspiratie had gegeven aan lokale kerken, maar ook een stimulans was geweest voor een verschuivend zelfverstaan van de kerk.
- Ze is ook een stimulans geweest voor een intense bezinning op het ambt en de scholing van predikanten en pastors. De pioniersbeweging heeft de vraag opgeworpen of alleen predikanten zelfstandig geworden pioniersplekken kunnen leiden of dat andere vormen van scholing voor de pionier-pastor ook mogelijk zijn. Het is geen eenvoudige vraag en het is een vraag die de Protestantse Kerk sinds 2019 intensief bezighoudt. De vraag krijgt extra kracht vanwege het algemene tekort aan predikanten en omdat ook kleine gevestigde gemeenten niet altijd een predikant kunnen of willen aanstellen. Op deze manier zien we dat een kerk die ruimte maakt voor pionieren zowel praktisch als inhoudelijk vernieuwd wordt.
- De pioniersbeweging was ook de impuls achter de visie van de kerk als mozaïek. Een verscheidenheid aan kerkvormen is nodig. We zien kruisbestuiving tussen bestaande en nieuwe vormen van kerk-zijn op regionaal gebied. In de kleinere steden en in dorpen functioneren pioniersplekken als aanvullende geloofsgemeenschap naast én met de (omliggende) dorpskerken. Zo biedt de kloostergemeenschap Nijkleaster in Friesland een aanvullende vorm van kerk-zijn voor Noord-Nederland. Op veel plekken in Nederland zie je meerdere vormen van kerk-zijn zich naast elkaar ontwikkelen, zoals het mozaïek van kerkplekken

dat beoogt. Ook lokaal zien we wederzijds leren, onderlinge samenwerking en gezamenlijke bezinning op de vraag waartoe wij kerk zijn.

- **Samen leren.** Binnen de pionierende beweging van proefplekken wordt samen geleerd. Bijvoorbeeld als het gaat over kerk-zijn vormgeven in een netwerksamenleving. Ook bestaande kerken zoeken rond dit thema en andere thema's naar vernieuwing. De geleerde lessen uit de pioniersbeweging kunnen hierbij heel behulpzaam zijn. De belangrijkste lessen zijn inmiddels verwerkt in online leermodules met tientallen lesprogramma's rond twaalf kernthema's. Deze leermodules zijn primair gericht op het ondersteunen van proefplekken, maar met hier en daar een kleine aanpassing is dit materiaal ook geschikt voor taakgroepen en kerkenraden van bestaande gemeenten.
- **Cultuur.** De cultuur binnen de pioniersbeweging is vernieuwend op het gebied van onder meer taalgebruik, flexibiliteit en het stimuleren van een adaptieve en innovatieve mindset. Pioniers nemen deze cultuur mee, daar waar ze komen. Landelijk en lokaal draagt dit bij aan de cultuurverandering die nodig is voor het geheel van kerk-zijn in een nieuw tijdperk.
- **Interkerkelijke samenwerking, interculturaliteit en gedeelde missie.** Oecumene en interkerkelijke samenwerking is rond proefplekken volop praktijk. Hetzelfde geldt voor thema's als interculturaliteit, diversiteit en creativiteit. Binnen de pioniersbeweging lukt het ook om vanuit de volle breedte van de kerk vorm te geven aan een gedeelde missie. Ieder op eigen wijze, maar toch samen. De kennis en ervaringen vanuit de praktijk en onze samenwerkingspartners worden altijd meegenomen in de doorontwikkeling van de beweging.
- **Invloed op kerken in Europa.** Vanuit het buitenland wordt met veel belangstelling gekeken naar de pioniersbeweging in Nederland. Zoals de Nederlandse beweging in de beginjaren veel steun en inspiratie kreeg van de Engelse Fresh Expressions beweging, zo wordt nu vanuit verschillende landen steeds vaker een beroep op Nederland gedaan. In Europa adviseert de Protestantse Kerk inmiddels diverse kerkverbanden op het gebied van kerkvernieuwing. Ook komen er groepen predikanten en pioniers op inspiratiereis naar Nederlandse proefplekken.

11. protestantsekerk.nl/download7065/Voorproefje%20rapport%20'Moza%C3%AFek%20van%20kerkplekken'.pdf. Hoofdstuk 6 over het ambt werd niet geaccordeerd.

II. Nieuwe reisgenoten

In het vorige hoofdstuk is benoemd dat de pioniersbeweging zich verbreedt tot een pionierende beweging van proefplekken. In dit hoofdstuk presenteren onze nieuwe reisgenoten zich: kliederkerken, presentieplekken, monastieke plekken en leefgemeenschappen. Ze benoemen uitdagingen voor hun plek en geven interessante adviezen door. In het vorige hoofdstuk is ook benoemd dat het missionaire en pionierende werk van bestaande gemeenten hier niet in beeld gebracht wordt. Daar hebben we als pionierende beweging van proefplekken minder zicht op. Maar dit betekent wel dat het werk van God in onze kerk nog veelkleuriger is dan we hier zien. Op het snijvlak van kerk en dorp bijvoorbeeld zijn veel mooie initiatieven gaande.

Kliederkerken: samen ontdekken, vieren en eten

Kliederkerk is een vorm van kerk-zijn waarin jong en oud samen op een creatieve manier op weg gaan met bijbelverhalen, door samen activiteiten te doen waarmee je het bijbelverhaal stapje voor stapje ontdekt. Een kliederkerk heeft door de viering met gebed, liederen en een zegen de kenmerken van een kerkdienst, en is door het DNA van gastvrijheid, het ontdekken en samen eten missionair. Ze is aantrekkelijk voor mensen met weinig of geen bekendheid met kerk, én voor kerkelijk betrokken gezinnen die in hun drukke bestaan op zondag graag een gezamenlijke ervaring willen. Een kliederkerk is meestal ingebed in een bestaande gemeentelijke structuur. Dit kan in een plaatselijke gemeente zijn maar ook in een pioniersplek als onderdeel van een oecumenische samenwerking. Een kliederkerk functioneert in de praktijk dus vrijwel altijd in verbondenheid met andere kerkplekken.

Kracht van deze vorm

Deze missionaire manier van kerk-zijn met alle leeftijden geeft nieuw elan in de gemeente. Zowel gelovige als niet-gelovige (groot)ouders voelen zich op hun gemak tijdens deze vieringen door de sfeer en door de opzet van het samen ontdekken. Door kliederkerk gaan mensen zich meer verbonden voelen met de kerk.

Uitdagingen

Hoe bereik je de beoogde doelgroep, hoe houd je tieners betrokken en hoe vind je vrijwilligers? Maar ook: hoe betrek je de kerkelijke gemeente erbij, en hoe zorg je ervoor dat kliederkerk niet een leuk eventje is maar echt een vorm van kerk-zijn? Hoe borg je deze manier van kerk-zijn als onderdeel van de kerkelijke gemeente die bij wijzigingen in het

Het is moeilijk om een plek te vinden waar je je geaccepteerd en fijn voelt, ik heb die plek gevonden ik voel me hier fijn ben blij dat er zo'n mooie plek is ♥

▲ Elke week sluiten bezoekers bij pioniersplek Klimop in Winterswijk de week af met een stiltemoment. Reacties, vragen en gevoelens worden geuit via het Gedachtenboek.

kernteam gewoon door blijft gaan? Vragen waar veel kliederkerken hun weg in proberen te vinden.

Advies aan de kerk

De kerk denkt al gauw in leeftijdsgroepen; vooral kinderen en jongeren hebben vaak hun eigen dienst en staan als het ware los van de rest van de gemeente. Betrek als kliederkerk zo veel mogelijk leeftijden, bijvoorbeeld door te focussen op interesse of hobby. Wie houdt van schilderen, van lego, of van werken in de moestuin? Zorg ervoor dat zowel kinderen, jongeren als volwassenen zich welkom voelen en mee mogen organiseren. En laat er iets van zien aan de rest van de gemeente. Hang het schilderij of legokunstwerk ergens op, en deel de zelfverbouwde groenten uit.

Aantal plekken

Aantal officieel aangemelde kliederkerken (februari 2024): 272

Eerste kliederkerk: december 2014 in Barneveld

Meer weten?

protestantsekerk.nl/kliederkerk
kliederkerk@protestantsekerk.nl

Zin op School in Waalwijk: werken aan relaties

'Zin op School' is een pioniersplek op een protestants-christelijke basisschool in Waalwijk waar de bijbelverhalen nog wel worden verteld maar waar 80 tot 90% van de kinderen niets met het geloof heeft. Een van de activiteiten in de missie om met de kinderen en hun (groot)ouders te zoeken hoe het christelijk geloof relevant kan zijn in het beantwoorden van hun levensvragen is 'kliederklas'. Pionier Otto Grevink kreeg als lokale dominee contacten op de school en is daar relaties gaan leggen: met de leerlingen, met hun ouders én met de leerkrachten. "Het begint met het leggen van en werken aan relaties, daar komen dan vanzelf activiteiten en vormen uit voort." Daar is deze pioniersplek uit ontstaan, met onder meer activiteiten in de klassen, met gezinnen, met de ouders apart, met Pasen en Kerst. Het gebeurt op school, maar theologisch is het kerk wat er op deze school gebeurt, vindt Grevink. Wel heel fluïde en poreus, en verweven met de hele gemeenschap die de school ook is. Voor een plek als deze is het nodig om fluïde te denken over gemeenschap; betrokkenheid en relaties zijn al heel mooi.

zinopschool.nl

Foto Marianne Roosdorp

Presentieplekken: 'zijn met' in plaats van 'iets doen voor'

Een diaconale presentieplek is een geloofsgemeenschap die zich naar buiten richt, in het bijzonder naar de kwetsbare mensen in hun omgeving. Daarbij gaat het erom naast deze mensen te staan. Dit kan bijvoorbeeld door samen koffie te drinken op de wekelijkse ontmoetingsochtend in de wijk en het delen van elkaars lief en leed. Er is geen sprake van een nieuwe of een extra taak voor de geloofsgemeenschap, het gaat om zoeken naar een plek waar mensen al bij elkaar komen en daar present zijn, vanuit een houding 'hoe kan ik zijn met' in plaats van 'hoe kan ik iets doen voor'.

Kracht van deze vorm

De kracht zit in de eenvoud qua vorm. Een bak koffie en een open houding is genoeg. Het gaat uit van wederkerigheid en gelijkwaardigheid, en de hele geloofsgemeenschap doet mee; het is niet een zaak van alleen een diaconaal werker of predikant. Door diaconaal betrokken te zijn op de wijk verandert er wat in de levens van de mensen die in de knel zitten, maar er verandert ook wat in het leven van de geloofsgemeenschap.

Kerken die een diaconale presentieplek vormen, blijken daadwerkelijk tot steun te zijn voor mensen die in de knel zitten. Ze verlichten armoede, halen mensen uit hun isolement, helpen mensen die een verblijfsvergunning hebben om van een huis een thuis te maken, leren mensen de Nederlandse taal, zorgen dat iemand zijn verhaal kwijt kan, en meer. De kerken veranderen zelf ook, bijvoorbeeld van een gemeente met veelal ouderen naar een

Krachtvoer Deventer: niet wat je bent maar wie je bent

Krachtvoer is ontstaan vanuit de behoefte van mensen die ineens zonder werk kwamen te zitten. De ontmoetingsplek is opgezet vanuit de Protestantse Gemeente Deventer in het Meester Geertshuis, het oecumenisch diaconaal centrum in de stad. Krachtvoer wil mensen die aanlopen tegen levensvragen inspiratie, zelfinzicht en perspectief bieden. Het wil een plek van inspiratie en bezieling voor hen zijn, zegt projectleider Annemiek van Reenen. "Mensen die opeens uit het arbeidsproces raken, gaan door een rouwproces. Krachtvoer geeft gelegenheid om bij jezelf stil te staan. Het gaat hier niet om wat je bent, maar wie je bent." Tegenwoordig is het veel breder toegankelijk, mensen kunnen om allerlei redenen behoefte hebben aan diepgang. "Het is een vrij vaste groep die komt, maar zelfinzicht is voor iedereen goed", zegt Van Reenen. "Wat maakt dat je kijkt zoals je kijkt? Het is een leerproces, een ontwikkeling, er weer tegen kunnen. We bespreken een thema of wandelen meditatief, maar we doen ook gezellige dingen, zoals fotograferen in de stad, genieten van de schoonheid."

De diaconie van de Protestantse Gemeente Deventer is betrokken. meestergeertshuis.nl/krachtvoer

multiculturele gemeente van alle leeftijden. En het brengt hen in beweging; gemeenteleden ervaren waarvoor ze kerk zijn en zetten zich in om diaconaal aanwezig te zijn in hun buurt.

Uitdagingen

- Op je handen zitten. Diaconale presentie gaat eerst om relatie, pas daarna - en dan ook nog niet altijd - om helpen.
- Je naaste dienen en God eren heeft alles met elkaar te maken. Tegelijk is het een kunst om verbinding te houden tussen wat er in het diaconaat gebeurt en de kerkdienst. Iemand die bij beide betrokken is, kan hier een belangrijke rol in spelen. Soms is dat de predikant of kerkelijk werker, soms een diaken of vrijwilliger.

Advies aan de kerk

- Bezin je op waarom je als kerk bestaat. Diaconaat speelt een belangrijke rol in de roeping van de kerk en is niet een extraatje voor erbij.
- * Kijk naar wat je al door God gegeven is, in mensen die bij de kerk horen en mensen eromheen, in een gebouw, in relaties. Bekijk hoe dat een rol kan spelen in diaconale presentie.

Aantal plekken

10 officiële plekken (vanaf 2019)

Meer weten?

protestantsekerk.nl, zoek op presentieplek

Monastieke plekken en leefgemeenschappen

Zo'n 10 tot 15% van de pioniersplekken heeft het label 'monastiek'. In een onderzoekje in 2019 gaf 40% van deze initiatieven aan veel monastieke kenmerken te hebben. Bijna de helft van deze plekken vond dat zij een aantal van deze kenmerken hebben, ruim 10% gaf aan zichzelf niet monastiek te vinden. Het blijkt dat de term 'monastiek' vooral verbonden wordt aan het aanbieden van activiteiten die gerelateerd zijn aan de kloostertraditie, zoals het getijdengebied, stilte, meditatie en lectio divina. Duurzame gemeenschapsvorming is bij veel monastieke initiatieven, die geen pioniersplek zijn, geen doelstelling. Een initiatief waar dit wel is gebeurd, is Nijkleaster in Jorwerd, een van de eerste

pioniersplekken en inmiddels uitgegroeid tot leefgemeenschap en retraitecentrum. Dat geldt ook voor De Pelgrim in Zoetermeer, inmiddels een kerngemeente.

Kracht van deze vorm

Als reactie op de hectiek van het dagelijks leven, de 24-uurs economie en de constante prikkels van sociale media is er in onze samenleving een toenemend verlangen naar vertraging en verstillig, naar contemplatie en zorg voor de ziel. Ook het kerkelijk leven, waarin vaak de nadruk ligt op organisatie en activiteit, ontkomt hier niet aan. Monastieke initiatieven spelen hierop in, met een aanbod van activiteiten die tegemoetkomen aan dit verlangen.

Uitdagingen

De 'verduurzaming' van initiatieven vraagt om ondernemerschap, samenwerking met partners en gemeenschapsvorming. Monastieke pioniersplekken hebben vaak niet een expliciete missionaire focus (naar buiten gericht) en ook vaak niet een gerichtheid op duurzame gemeenschapsvorming, maar op gastvrijheid voor allerlei mensen die kunnen komen en gaan.

Advies aan de kerk

Wees zuinig met het geven van het label 'monastiek' aan initiatieven. Het begrip wordt te gemakkelijk gebruikt voor allerlei activiteiten en initiatieven. Daarnaast is het de vraag of 'monastieke' initiatieven passen binnen de (voormalige) kaders van pioniersplekken. Geef meer aandacht aan christelijke leefgemeenschappen en de groei en ontwikkeling daarvan in het kader van het mozaïek van kerkplekken, dit in samenwerking met de Vereniging Religieuze Leefgemeenschappen in Nederland en Nieuw Sion.

Aantal plekken

Het aantal plekken is lastig in te schatten, aangezien er verschillende definities voor monastiek worden gehanteerd. Binnen de pioniersplekken gaat het om enkele tientallen initiatieven. Daarnaast is de schatting dat er tientallen initiatieven zijn ontstaan die geen pioniersplek zijn geweest.

Meer weten?

verenigingreligieuzeleefgemeenschappen.nl protestantsekerk.nl > zoek op 'verkenning monastiek pionieren (2015)', rapport als download

Spoorzoeken in Slangenburg: op adem komen en weer verdergaan

Op zoek naar stilte, bezinning, verdieping en verbinding met jezelf en de (A)nder? De pioniersplek 'Spoorzoeken in Slangenburg' komt daaraan tegemoet. Deze pioniersplek maakt gebruik van de Slangenburgse kerk aan de rand van het bos bij Doetinchem, een unieke plek die uitnodigt tot bezinning. En dat is wat het pioniersteam, dat bestaat uit vijf enthousiaste mensen, beoogt met de plek. "We ontvangen mensen die op weg zijn in hun leven, die iets zoeken maar soms niet weten wat", vertelt Janny Jansons van het pioniersteam. "We geven hen iets mee vanuit de Bijbel, iets wat waardevol is, in de hoop dat ze op zoek gaan naar God. We zijn er niet op uit om mensen vast te houden. Als dat wel gebeurt, is dat mooi. Zo is er bijvoorbeeld een kleine groep die wekelijks komt voor de wandeling."

Het is een plek om op adem te komen en dan weer verder te gaan met je leven, net als bij een klooster. Activiteiten zijn bijvoorbeeld een inspiratiemiddag rond het labyrint, een dagdeel meditatief schilderen, een meditatieve bijeenkomst met de Bijbel of een stiltedag. En altijd wordt er gewandeld, in de natuur en regelmatig naar de nabijgelegen abdij, weer of geen weer.

spoorzoekenslangenburg.nl

III. Culturele diversiteit in het reisgezelschap

Onderzoek naar de kracht en kwetsbaarheid van interculturele pioniersplekken verbonden met de Protestantse Kerk in Nederland

Omdat onze samenleving diverser wordt, is een grotere diversiteit aan kerkvormen nodig, zo zei de synode al in 2005.¹² De groeiende diversiteit in Nederland kent verschillende facetten die om aandacht vragen, maar dat geldt zeker voor de culturele diversiteit. Lukt het kerken en pioniersplekken om hier positief op te reageren? Hoe ziet de culturele diversiteit eruit binnen de pioniersbeweging? Wat draagt bij aan interculturele gemeenschapsvorming en wat hebben pioniersplekken nodig om hun culturele diversiteit te vergroten en te versterken?

Hans Euser onderzocht de culturele diversiteit in het reisgezelschap van de pioniersbeweging. Hieronder een samenvatting van zijn onderzoek, waarvan de resultaten zijn weergegeven in het rapport *Grensverleggend pionieren*.¹³

Samenvatting Grensverleggend pionieren

Interculturele pioniersplekken

Met de tientallen kerkplekken die de afgelopen jaren zijn ontstaan, worden nieuwe groepen bereikt. Het impactonderzoek uit 2020 toont aan dat bijna 60% van de betrokkenen niet eerder bij een kerk was aangesloten. Bij dit vervolgonderzoek is specifiek ingezoomd op de pioniersplekken waar een relatief grote groep mensen met een migratieachtergrond betrokken is, de zogenaamde interculturele pioniersplekken.

Het lijkt erop dat de culturele diversiteit in de pioniersplekken toeneemt. De Protestantse Kerk wil weten of dat inderdaad zo is en welke factoren die ontwikkeling bevorderen of belemmeren, tegen welke uitdagingen deze pioniers aanlopen, en hoe deze plekken het beste ondersteund kunnen worden. Het rapport *Grensverleggend pionieren in Nederland* geeft inzicht in de ontwikkeling van de pioniersbeweging in de

afgelopen tien jaar (2013-2023), en gaat dieper in op de uitdagingen waar pioniers tegenaan lopen in de multiculturele samenleving waarin zij opereren.

Aansluiten bij de context

Het rapport beschrijft waarom dit onderzoek relevant is en welke vragen het probeert te beantwoorden. Pioniersplekken willen aansluiten bij de context. De Nederlandse samenleving wordt cultureel steeds diverser. Dat roept de vraag op in hoeverre het de pioniers lukt om zich te verbinden aan die veranderende omgeving. Temeer omdat de Protestantse Kerk, volgens haar beleidsplan, zoekt naar verbinding met migrantenchristenen. Daartoe is onderzoek gedaan naar de rol die pioniersplekken hierin spelen. Door op zoek te gaan naar de kenmerkende kracht en kwetsbaarheid van interculturele pioniersplekken. Door in kaart te brengen hoe de culturele diversiteit binnen de pioniersbeweging er nu uitziet. En door na te gaan welke factoren interculturele gemeenschapsvorming bevorderen en tegen welke uitdagingen interculturele pioniersplekken aanlopen.

Onderzoeksmethode

Als onderzoeksmethode is gebruikgemaakt van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. De 183 ooit gestarte pioniersplekken zijn eerst onderzocht op basis van de gegevens uit de database van de Protestantse Kerk. De 106 plekken die nog als pioniersplek ondersteund worden, zijn aangeschreven met een korte enquête. Hier heeft 70% op gereageerd. De gegevens zijn verzameld, geanalyseerd en uiteengezet.

Vervolgens zijn er zes interculturele pioniersplekken uitgekozen voor een bezoek en twee interviews, één met de pionier en één met iemand uit het pioniersteam die een andere culturele achtergrond heeft dan de pionier. Dat resulteerde in twaalf gesprekken met mensen van zeven verschillende

12. Zie citaat uit *Mozaïek van kerkplekken* in de inleiding van deze brochure.

13. Zijn hele onderzoek is beschikbaar op protestantsekerk.nl/pionieren.

culturele achtergronden. De interviews zijn uitgeschreven, geanalyseerd en anoniem in het rapport verwerkt.

Culturele diversiteit

Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de culturele diversiteit binnen de pioniersbeweging. Van de 183 gestarte initiatieven zijn 52 pioniersplekken doorgestroomd naar andere vormen van kerk-zijn. Daarnaast zijn 25 plekken gestopt. De 106 pioniersplekken die eind 2023 door de Protestantse Kerk ondersteund worden, bereiken gezamenlijk naar schatting 14.500 personen (regelmatige én onregelmatige bezoekers). Het is opvallend dat zo'n 60% van de 74 onderzochte plekken aangeeft dat er een zekere mate van culturele diversiteit aanwezig is in de pioniersplek. Dat is niet vreemd, aangezien 75% van de pioniersplekken opereert in een multiculturele context. De pioniersteams zijn echter vaker monocultureel samengesteld; slechts 30% geeft aan een intercultureel pioniersteam te hebben.

Bevorderende factoren

Het rapport geeft inzicht in de factoren die intercultureel pionieren bevorderen. Uit de enquêtes blijkt dat een multiculturele omgeving een voorwaarde is, en een speciale focus op andere culturen en een intercultureel leiderschapsteam enorm helpen in de opbouw van cultureel diverse pioniersplekken.

De diepte-interviews laten zien dat interculturele pioniers gedreven worden door verschillende motieven. Vaak hebben ze een persoonlijke biografie die hen voorsorteert op het interculturele samenleven, doordat ze in het buitenland zijn geboren of hebben gewoond. Meestal is er ook een theologische motivatie: de ene God houdt van alle mensen, daarom zouden alle mensen die van God houden één moeten zijn. Bijna allemaal hebben ze een missionaire gedrevenheid om discipelen te maken uit alle volken. Opvallend is dat enkelen expliciet noemen dat verlangen naar gerechtigheid hen drijft; racisme en discriminatie komen in interculturele context eerder aan het licht en er kan

▲ Elke week kookt pioniersplek Klimop in Winterswijk een vegetarische maaltijd voor de minima in de wijk met verse groenten uit de eigen biologische moestuin.

worden geoefend met samenleven. Soms spelen pragmatische motieven mee, zoals het belang van het leren van de taal en een goede integratie. Bij slechts een enkeling is diaconaat een drijfveer.

Aansluiten bij een diverse doelgroep

Intercultureel pionieren brengt veel goeds. Zo ontstaan er relaties met mensen van andere culturen, iets wat niet altijd vanzelfsprekend gebeurt. Er worden veel lessen geleerd, bijvoorbeeld over culturele verschillen, waardoor meer wederzijds begrip ontstaat. En het geloofsleven wordt verrijkt als andere perspectieven uit de wereldkerk worden gedeeld.

Als het gaat om *best practices* bouwen interculturele pioniersplekken aan inclusieve communities waar waarden als nieuwsgierigheid, aanpassingsvermogen, vertrouwen en goede communicatie onmisbaar zijn. Ze zetten in op intercultureel leiderschap dat het goede voorbeeld van intercultureel samenleven geeft, visionair vasthoudt aan het belang van diversiteit, en verbindend bruggen bouwt in teams en de gemeenschap. En ten slotte zoeken ze naar toegankelijke activiteiten die qua vorm en inhoud aansluiten bij een diverse doelgroep.

Verschillende uitdagingen

Vervolgens wordt uitgewerkt welke uitdagingen de pioniers tegenkomen bij het intercultureel pionieren. Uit de enquêtes kwam naar voren dat interculturaliteit als belangrijk wordt gezien en als iets om in trainingen aandacht aan te besteden. De genoemde leervragen gaan vaak over inzicht in de verschillende culturen, het maken van contact met de ander en het opbouwen van interculturele gemeenschappen.

Tijdens de interviews werden zeven uitdagingen benoemd waar de meeste pioniers mee worstelen. Zo is er de persoonlijke uitdaging van angst en onzekerheid, schaamte en ongeduld. En een relationele uitdaging met gelovigen van verschillende culturen die soms onderling met elkaar in conflict komen. Verder zijn er culturele, theologische, bestuurlijke, financiële en geestelijke uitdagingen die, vanwege de grote diversiteit in opinies, complexer zijn dan in homogene groepen.

Conclusies en aanbevelingen

Als laatste beantwoordt het rapport de onderzoeksvraag in de vorm van enkele conclusies. Pioniersplekken laten zien dat intercultureel kerk-zijn mogelijk en mooi is, maar ook uiterst kwetsbaar, complex en ingewikkeld. Het kan uiteindelijk

alleen met de hulp van God die eenheid in verscheidenheid mogelijk maakt, en zo wordt het 'de moeite waard'.

Ten slotte worden aanbevelingen gedaan, aan de (interculturele) pioniersplekken, aan het Landelijk Team Pionieren en aan de Protestantse Kerk in Nederland. De laatste krijgt onder meer het advies te zoeken naar vormen van toenadering tot christenen en kerken met een migratieachtergrond. Dat kan door het lokale mozaïek van kerkplekken uit te breiden en door aansluiting te zoeken bij bestaande anders-culturele netwerken van kerken.

Het rapport sluit af met enkele bijlagen, waaronder die met onderzoeksgegevens naar aanstellingsomvang en opleidingsniveau van pioniers.

Het belang van dit onderzoek voor de kerk

Het onderzoek naar intercultureel pionieren is niet alleen van belang voor de pioniersbeweging maar voor de hele kerk. In de visienota *Van U is de toekomst* wordt gezegd dat we migrantenchristenen willen ontmoeten als gelijken, dat we elkaar willen dienen en verrijken, en willen zoeken naar concrete en spirituele eenheid in Christus, in alle verscheidenheid (pag. 33). Het onderzoek maakt duidelijk dat intercultureel kerk-zijn mogelijk en mooi is, maar ook flinke uitdagingen met zich meebrengt. 'Dat dit geen eenvoudige opgave is, maakt de roeping des te groter. Er is veel genade nodig om hier vooruitgang te boeken.' Niet elke lokale gemeente zal in een omgeving zitten waar intercultureel kerk-zijn de meest voor de hand liggende optie is, maar ook dan kunnen we onze oren niet sluiten voor de roeping die er ligt op dit gebied. Leiders in de kerk (zoals predikanten, ouderlingen, diakenen, kerkelijk werkers en classispredikanten) worden door dit onderzoek uitgedaagd om een intercultureel bewustzijn te ontwikkelen. Soms zien we niet scherp hoeveel interculturaliteit aanwezig is in ons dorp of stad. De lokale gemeente wordt door dit onderzoek ook uitgedaagd om interculturele sensitiviteit te ontwikkelen. Zo hebben we als hele kerk een kans om geestelijk te groeien naar een kerk waar culturele diversiteit ons niet van elkaar verwijderd, maar waar de liefde tot God en elkaar ons één maakt. In een gepolariseerde wereld kan dit een geweldig teken en een voorproefje van Gods nieuwe wereld zijn.

IV. De reis voortzetten ...

In het landelijk team pionieren kijken we niet alleen terug maar ook vooruit. We willen onze reis voortzetten en proberen daarbij te onderscheiden welke weg de meest geschikte is. Hieronder geven we onze gedachten bij het vervolg van deze reis. Hiermee schetsen we richtingen die doorvertaald kunnen worden in beleid.

We geven onze gedachten op een creatieve manier. We stellen ons voor dat we over acht jaar terugkijken en verslag doen van de reis. We hopen dan onderstaande in ons reisverslag te lezen:

Gericht op Gods nieuwe wereld met Jezus als Heer

Ondanks het feit dat er zo veel veranderd is in de wereld en in onze kerken in de laatste acht jaar, mogen we met dankbaarheid vaststellen dat we als beweging gericht zijn gebleven op Gods nieuwe wereld en op Jezus als Heer. Die gerichtheid op Gods toekomst die in het heden doorbreekt was al de dragende theologie in de visienota *Van U is de toekomst* (2020). Het was toen ook al de dragende visie in de pionierende beweging van proefplekken. Dat we deze visie en gerichtheid de afgelopen acht jaar hebben kunnen vasthouden is een geschenk van Gods genade. Zoiets hebben we als mensen en als beweging niet in de hand. God heeft ons de genade gegeven om biddend gericht te blijven op wat zijn Geest in ons midden doet en om ons met hart, ziel, verstand en alle kracht in te zetten.

We zien dat vele proefplekken gegroeid zijn in het verspreiden van licht en hoop in hun dorp en wijk. Ze hebben een positieve impact op hun omgeving. Samen met andere naburige kerken zijn ze in beeld bij de overheid en andere gemeentelijke instanties. Die willen graag met de kerken samenwerken rond maatschappelijke problematiek omdat ze erkennen dat er iets positiefs en genezends van deze gemeenschappen uitgaat.

Terugkijkend zien we dat er een enorme druk was om 'Gods nieuwe wereld' eenzijdig te interpreteren, alsof het bij proefplekken alleen om hun maatschappelijke bijdrage zou gaan. Gelukkig is er een steeds grotere vrijmoedigheid gegroeid om ook een werkelijk christelijke beweging te zijn, gericht op Jezus Christus als Heer. Niet beschaamd voor haar eigen identiteit en juist daarom heel open en inclusief naar anderen. Niet opgesloten in kerkelijke hokjes maar lerend van de wereldkerk en in gesprek met een scala van verschillende groepen

rond het zoeken van vrede en gerechtigheid in de samenleving.

Terugkijkend weten we niet precies hoe deze gerichtheid op Gods nieuwe wereld gegroeid is in onze beweging, Zeker, we hebben het steeds weer naar voren gebracht in onze communicatie en trainingen, maar het lijkt er meer op alsof we hebben mogen meeliften op een golf die de Geest van Jezus zelf in beweging heeft gebracht. Golfsurfen is een inspirerende bezigheid.

Een gevarieerde, lerende beweging van onderop

Acht jaar geleden spraken we in ons verslag *Een pionierende beweging van proefplekken* (2024) al over het feit dat een beweging van onderop moet groeien en tegelijkertijd sturing nodig heeft vanuit visie en waarden. We zijn blij dat het loslaten van controle en het sturen vanuit visie en waarden de laatste acht jaar ruimte heeft gemaakt voor een beweging van onderop.

We hebben het duidelijk gezien in relatie tot zogenaamde 'witte plekken', plekken waar de kerk geen presentie meer had. Een doorbraak kwam toen verschillende classes en regio's meer verantwoordelijkheid begonnen te nemen en samen in gesprek gingen over de kansen en noden in 'hun' deel van het land. Ze begonnen samen te bidden en te dromen hoe ze ondanks de krimp en kerksluitingen iets van Gods nieuwe wereld konden reflecteren. Ze stimuleerden gemeenten en christenen om vanuit visie en waarden nieuwe initiatieven te ontplooiën en kwamen met een wijs plan om bij kerksluitingen een deel van het geld te investeren in nieuwe initiatieven. Er zijn nieuwe initiatieven ontstaan in regio's waar de kerk minder vertegenwoordigd was. Het aantal

interculturele proefplekken heeft een grote vlucht genomen. Op elke 10.000 migranten is er nu een kerkplek, en de 'oudere' interculturele proefplekken zijn doorgroeid naar stabiele geloofsgemeenschappen voor de tweede en derde generatie. Ook hebben we de laatste acht jaar een gestage groei van het aantal leefgemeenschappen gezien, in allerlei soorten en maten.

We kijken ook met blijdschap terug op de toename van diversiteit in lichtere, tijdelijke en 'low-budget' initiatieven. We zijn verrast hoeveel jonge mensen de online trainingen behulpzaam vonden. Ondanks het feit dat ze niet in een pioniersteam zaten en ondanks het feit dat ze beperkt tijd hadden, wilden ze toch in kleine groepen (van soms slechts twee of drie mensen) iets positiefs betekenen op hun werk, in hun sportclub of in een buurthuis. De jonge mensen die deze initiatieven leiden, hebben

in de meeste gevallen geen enkele of slechts een beperkte theologieopleiding maar zijn diep geraakt door de visie en waarden van de beweging.

Tegelijkertijd is er veel geïnvesteerd in de werving van theologisch geschoolde werkers in de kerk. We zijn verheugd te kunnen melden dat er, in samenwerking met hbo-instellingen, universiteiten en partners, inmiddels een opleiding is voor pioniers in proefplekken met aandacht voor theologie, missiologie, praktijkervaring, geestelijke vorming en specifieke contexten en doelgroepen (waaronder interculturele groepen). De opgedane inzichten vanuit de pionierende beweging van proefplekken van de afgelopen 24 jaar zijn hierin verwerkt. Bijzonder is ook dat de route door de opleiding mede bepaald wordt door de gaven van de student (herder/leraar of meer ondernemende en profetische gaven). Door deze geaccrediteerde

▲ In de zomervakantie kunnen thuisblijvers in pioniersplek Het Badhuis in Zwijndrecht gezellig gourmetten.

opleiding zijn de arbeidsomstandigheden voor de voortrekkers van proefplekken aanzienlijk verbeterd.

De droom dat de pionierende beweging van proefplekken een broedplaats is voor bouwstenen voor theologiseren in een postmoderne maatschappij leefde acht jaar geleden al. De impuls aan onderzoek die toen gegeven is, heeft inderdaad bijgedragen aan scherpere empirische waarneming en theologisch-missiologicalische reflectie op de praktijk. We zien nu ook scherper waar de Nederlandse samenleving een andere benadering vraagt dan bij Fresh Expressions of Church in Engeland. We hebben ook veel geleerd over de balans tussen conceptontwikkeling rond succesvolle initiatieven (vergelijkbaar met een concept zoals kliederkerk dat acht jaar geleden al veel werd toegepast) en contextualisatie. Het gevaar van het toepassen van een concept bleek toch steeds weer te zijn dat er niet voldoende geluisterd werd naar de context. Tegelijkertijd hebben we ook gezien dat de waarde van nieuwe concepten verder reikt dan de specifieke context waarin ze ontwikkeld zijn.

Een interactief en gunnend mozaïek van kerkplekken

In de visienota van 2020 stond dat naast nieuwe vormen van kerk-zijn ook gevestigde gemeenten naar nieuwe wegen zochten om in hun context midden in het leven te blijven staan. Door vernieuwing en diversificatie begon de kerk zich te ontwikkelen tot een kerkmozaïek (p. 49). Maar eerlijk is eerlijk, in 2024 waren de pionierende beweging van proefplekken en de gevestigde gemeenten nog weleens gescheiden werelden. De kleurtjes in het mozaïek lagen mooi naast elkaar, maar de onderlinge solidariteit en het wederkerig leren waren vaak nog beperkt.

Nu, acht jaar later, is dit substantieel veranderd. Het proces is niet gemakkelijk geweest. De vele crises in kerk, samenleving en wereld hebben ons meer één gemaakt. Op de een of andere manier heeft de Geest van God onze fixatie weggeleid van het succes van onze eigen kerk- of proefplek naar een gezamenlijke gerichtheid op de hoop die Gods nieuwe wereld brengt. Daardoor zijn we meer complementair gaan denken in plaats van als concurrenten, en is er een grotere solidariteit gekomen tussen allerlei stukjes van het mozaïek. We zijn een meer interactief en gunnend mozaïek geworden.

De cursus 'Kerk met een missie' en de specialisatie 'Kerk naar buiten' voor predikanten en kerkelijk werkers hebben eraan bijgedragen dat de theologie van Gods missie (missio Dei) in de kerk diep wortel heeft geschoten. Doordat kerk en proefplekken vanuit dezelfde theologische vooronderstellingen leven en werken, is het eenvoudiger geworden om samen te leren vanuit de diverse praktijk. Deze theologische visie heeft ook op een bevrijdende manier richting gegeven aan de zoektocht naar 'lichter kerk-zijn'. We hebben met ontroering gezien hoe oudere en vergrijsde gemeenten ondersteuning boden aan nieuwe proefplekken en hoe mensen uit de proefplekken vol liefde zorgden voor de ouderen. Deze onderlinge liefde had zelfs een financiële component.

Pioniers en voortrekkers bij proefplekken worden zo veel mogelijk ontzorgd door de landelijke kerk en hun zendende gemeenten. Er is in de kerk een groeiend besef dat deze werkers vooruitgeschoven posten zijn die de kerk uitzendt om nieuwe wegen te verkennen. Pioniers en voortrekkers weten zich gedragen door spirituele, morele en praktische steun vanuit de kerk. Om hun dienstverband hoeven ze zich niet al te druk te maken, behalve dat ze gewoon zo goed mogelijk doen waartoe ze geroepen en gezonden zijn. Daarbij ervaren ze voldoende ruimte voor reflectie en bijscholing. In het kader van permanente educatie wordt hiervoor passend aanbod ontwikkeld.

De classispredikanten hebben een belangrijke rol in het interactieve mozaïek gespeeld. Ondanks het feit dat er veel op hen afkwam vanwege de krimp van de kerk bleven zij met wijsheid het wederzijds leren tussen gevestigde gemeenten en proefplekken stimuleren. Zij waren ervan overtuigd dat de waarden onder de pioniersreis voor alle kerken en christenen van belang zijn.

Door hoe de kerk zich in de afgelopen acht jaar ontwikkeld heeft, zijn christenen in Nederland gegroeid in hun vermogen om diep te luisteren (waarde 1), in hun bereidheid om te dienen en lief te hebben (waarde 2), in het brengen van verzoening en vrede in een gepolariseerde wereld (waarde 3), in het inspireren van mensen om de weg van Jezus te ontdekken (waarde 4), in het samen met anderen zo vormgeven aan de kerk dat er geen onnodige kloof is met de omgeving (waarde 5), en in hun bereidheid om door te geven wat ze leren en tegelijkertijd van anderen te leren (waarde 6). Een kerkmozaïek dat gevoed wordt door deze waarden en de visie van Gods nieuwe wereld is een zegen voor ons land.

Dankwoord

Dank aan de partners van het Landelijk Team Pionieren voor hun leiderschap in de beweging. Het samen optrekken met vele organisaties en denominaties is van grote meerwaarde gebleken bij de doorontwikkeling van de pioniersbeweging. Daarnaast dank aan de leiders van de beweging van kliederkerken, presentieplekken en leefgemeenschappen/monastieke plekken voor hun visie, wijsheid en bereidheid om als medereizigers met ons verder te trekken. Het leiderschap in de dienstorganisatie willen we bedanken voor de ruimte die we krijgen om de beweging vorm te geven.

We zijn blij met de inspiratie en support vanuit Fresh Expressions of Church (Engeland) en onze partners in Europa die ons door hun enthousiasme, nieuwsgierigheid en vragen hebben gestimuleerd.

We danken ten slotte de synode die vanuit geloof en visie de impuls heeft gegeven voor pionieren en er steeds weer ruimte voor heeft gemaakt.

Opvolging

Mocht je enthousiast zijn geworden over de pionierende beweging van proefplekken en willen verkennen of je hier eventueel zelf mee aan de slag zou kunnen, kijk dan op lerenpionieren.nl. Hier zijn ook de online materialen en data voor diverse bijeenkomsten te vinden.

Mocht je verder nog vragen hebben, mail dan naar pionieren@protestantsekerk.nl.

**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

(030) 880 18 80

info@protestantsekerk.nl

protestantsekerk.nl

Bezoekadres: Joseph Haydnlaan 2a, Utrecht

Vindplaats van
geloof, hoop en liefde |